

De rol van de wetenschappelijke begeleidingscommissie spitst zich toe op een adviserende opdracht ten aanzien van de SVR-activiteiten op gebied van surveyonderzoek. Dit bevat onder meer

- a) het globale concept en meerjarenprogramma voor de te bevragen onderzoeksobjecten en dimensies in de jaarlijkse survey naar waarden, houdingen en gedragingen van Vlamingen t.o.v. beleids- en maatschappelijk relevante thema's
- b) kwaliteitsstandaarden inzake surveyonderzoek in opdracht van de Vlaamse overheid
- c) afstemming van de te bevragen thema's op internationale onderzoeken en Vlaamse onderzoeksprogramma's.

Wat betreft de toekomst van het meetinstrument stelt de *Beleidsnota Vlaamse statistieken, indicatoren en toekomstverkennde studies voor het regeeringsbeleid 2004-2009* dat de jaarlijkse survey naar sociaal-culturele verschuivingen in waarden, houdingen en gedragingen van Vlamingen een instrument ten behoeve van beleidsgericht onderzoek en beleidsvorming op Vlaams niveau blijft. Elk beleidsdomein binnen de Vlaamse overheid kan een vraag voor een specifieke module indienen bij de Studiedienst van de Vlaamse Regering. Als motivering voor opname van een thema in de survey gelden a) het beleidsrelevante karakter (verwijzing naar regeerakkoord of beleidsnota's) en b) het peilen naar het draagvlak voor bestaande of gewenste beleidsmaatregelen; kennis verwerven over feiten die niet via registers gekend zijn; kennis verwerven over de opvatting van bepaalde groepen t.o.v. maatschappelijke thema's. Uiteraard blijft ook het systematisch opvolgen van de wijzigingen en verschuivingen in de houdingen, opvattingen en gedragingen van de Vlaamse bevolking centraal staan.

4. De SCV data: eenvoudig in gebruik

De data uit de SCV surveys worden *gratis* ter beschikking gesteld aan alle federale, regionale en lokale overheden in België en aan de wetenschappelijke onderzoeksweld. Voor meer informatie over de vraagthema's en de wijze van

data-aanvraag, zie http://aps.vlaanderen.be/survey/aps_survey/APS-survey.htm

Ann Carton*

RUBRIEK MENSENRECHTEN

EU-POGING OM MINIMUMRECHTEN VAN VERDACHTEN TE HARMONISEREN LOOPT OP IJSBERG

2007 was een goed jaar voor de substituut-procureur-generaal Schuermans. Een alarmerende, volgens sommigen alarmistische, bijdrage van zijn pen aan dit tijdschrift kreeg ruime weerklank in de pers. Het Wetsontwerp tot invoering van een Wetboek Strafprocesrecht enerzijds en een EU-ontwerpkaderbesluit over Minimale rechten van verdachten anderzijds bestempelde hij als twee "donkere wolken boven het Belgische strafprocesrecht". De zogenaamde Grote Franchimont ligt sinds april in een diepe parlementaire coma en er is geen prins in zicht die dat Doornroosje wil wakker kussen. Later dit jaar is duidelijk geworden dat ook het kaderbesluit met minimumrechten van verdachten er niet komt. Lopen wij met de schipbreuk van het ontwerp van kaderbesluit inderdaad onder een uitgeklaarde, blauwe strafvorderlijke hemel?

Het Duitse EU-voorzitterschap had zwaar ingezet op dit symbooldossier. De EU moest aantonen dat de Europeanisering van het strafrecht niet enkel repressie vergemakkelijkt en aanmoedigt, maar er ook voor zorgt dat de rechtsbescherming in alle lidstaten voldoet aan een Europees minimum. Van 20 tot 22 februari 2007 wijdde het Duitse voorzitterschap van de EU, samen met de Europese Rechtsacademie, er in Berlijn

---

* Ann Carton is doctor in de sociale wetenschappen (K.U.Leuven, departement Sociologie) en is momenteel adviseur-coördinator van het Team kwaliteit statistiek, survey en toekomstverkenningen op de Studiedienst van de Vlaamse Regering. Ze is eveneens verantwoordelijk voor de organisatie van en kwaliteitszorg over de SCV-survey en de contactpersoon voor ISSP in Vlaanderen.

een grote conferentie aan. Dat het schip lekgeslagen was, bleek daar al duidelijk, hoewel talloze deelnemers met groot enthousiasme aan het hozen gingen.

De gastvrouw, de Duitse justitieminister Zypries, gaf aan dat de discussie niet nieuw was. Ze citeerde de 19de-eeuwse strafrechtelijke kerkvader Von Liszt. Op een toenmalige Duitse juristendag gaf die aan dat wederzijdse erkenning de uitlevering kon vergemakkelijken, maar beklemtoonde dat het beginsel van wederzijdse erkenning wel een wederzijds vertrouwen vereiste dat de partner dezelfde juridische basisbeginselen respecteerde. Al sinds de EU-initiatieven in de strafrechtssfeer in 2001 in een stroomversnelling geraakten, keerde deze bedenking als een refrein terug na elke nieuwe strofe die rechtshulp of coördinatie vergemakkelijkte.

De Bondsrepubliek had, zoals voorgaande EU-voorzitters, al talloze elementen uit eerdere versies van het ontwerp kaderbesluit (hierna: OKB) geschrapt in de zoektocht naar unanimitieit. Het OKB omhelsde nog drie aspecten. Het recht op informatie, het recht op gratis rechtsbijstand en het recht op vertaling en/of tolk, allen uitgewerkt in min of meer specifieke praktische verplichtingen. Het E.V.R.M. verplicht alle Unielidstaten weliswaar al deze rechten te respecteren, maar onderzoek van o.a. de Universiteit van Maastricht had aangetoond dat de papieren waarborgen van het E.V.R.M. niet altijd waargemaakt werden in de praktijk (*infra*). Geen lidstaat kan negeren dat verdachten recht hebben op informatie over hun situatie en rechten, doch verschillende lidstaten suggereerden dat dit niet altijd onmiddellijk of uitdrukkelijk moest. Ook zijn alle lidstaten het er wel over eens *dat* een verdachte recht heeft op een advocaat, maar niet over *wanneer* in de procedure dat recht effectief geldt. Slechts in 7 van de 27 lidstaten bestaat er een 24-uren-permanentie van advocaten. In Duitsland vindt men het wezenlijk dat een verdachte ongestraft kan vragen om het verhoor te onderbreken tot de advocaat aankomt. Nochtans voorziet, aldus Zypries, geen enkele van de andere lidstaten dat uitdrukkelijk.

Geen enkel land ontkent dat verdachten recht hebben op een tolk of op vertaling, maar veel minder eensgezindheid bestaat er over de vraag of alle documenten ook schriftelijk moeten worden vertaald.

Laatste splijtzwam is de zorg om extra bescherming voor bijzondere groepen, zoals kinderen. De regels lopen daar erg uit elkaar, zelfs over vrij fundamentele kwesties als de minimumleeftijd voor strafbaarheid.

Net omdat de oppervlakkige eensgezindheid diepgaande verschillen verbergt, geloofde Duitsland dat een bindend instrument de enige manier was om tot een geharmoniseerde minimumstandaard te komen. Zes lidstaten suggereerden immers dat de lidstaten zich beter louter politiek zouden engageren in een resolutie. Die suggestie wees Duitsland echter af, omdat het de rechterlijke toetsbaarheid van de nieuwe standaarden wezenlijk vond. Zypries verheelde niet dat het OKB omstreden was. Sommigen vonden dat het te ver ging en dat het niet praktisch was verder te gaan dan wat het E.V.R.M. vereiste. Andere lidstaten vonden het OKB niet ver genoeg gaan, omdat zij hogere standaarden hanteren en ze die niet wilden afbouwen. De bewering dat de hoven in Straatsburg en Luxemburg ook zonder kaderbesluit wel voor eengemaakte minimumrechten voor verdachten zouden zorgen, overtuigde Zypries niet. Dat zou volgens haar dan voor alle domeinen gelden en nochtans heeft EU-tussenkomst op andere domeinen wel onbetwistbaar verschil gemaakt.

Luxemburg had een compromisvoorstel op tafel gelegd en de volgende EU-voorzitters Portugal en Slovenië hadden zich achter het Duitse voorstel geschaard. Duitsland rekende er dus op zelf het werk af te ronden, maar bewaakte voor alle zekerheid toch de continuïteit.

Daar de Europese Commissie het initiatief had genomen voor het OKB, sprak het vanzelf dat Commissaris FRATTINI zich achter het Duitse werk zou scharen. Nu de EU in volle implementeringsfase van het ambitieuze Den Haag Programma uit 2004 zat, moest ze wederzijdse erkenning begeleiden door vertrouwenswekkende maatregelen. Daarvan zouden alle lidstaten profiteren, daar zij hun burgers in het buitenland beschermd zouden weten. Het oor-

spronkelijke voorstel dateerde uit 2003. Drie jaren waren al aan consultatie besteed. Dat oer-voorstel omvatte trouwens 7 minimumrechten: 1) een advocaat, 2) een tolk, 3) vertaling van alle documenten, 4) informatie over de rechten van verdachten, die uitdrukkelijk opgesomd staan in een aan die verdachte overhandigde 'letter of rights', 5) speciale waarborgen voor kwetsbare geestesgestoorden), 6) het recht om familie en werkgever te verwittigen bij vrijheidsberoving en 7) consulaire bijstand. Eerst het Oostenrijkse en dan het Duitse voorzitterschap hadden, op zoek naar de nodige unanimitie in de Raad, de ambities al grondig teruggeschoefd.

De meeste lidstaten stonden achter de Duitse tekst, die opzettelijk dicht bij het E.V.R.M. aansloot. Het was Straatsburgbestendig, aparte EU-regels zouden niet vloeken met E.V.R.M.-rechtspraak. De Raad van Europa steunde trouwens het voorstel. Aangezien het om minimumstandaarden ging, was ook de vrees voor afbouw onterecht. Niets zou lidstaten beletten om meer waarborgen te geven. Gewaarborgde EU-minima zouden er bovendien voor zorgen dat Straatsburg minder verzoeken te verwerken zou krijgen. Bovendien zouden binnen de EU de rechten van in het prille begin van een strafprocedure beschermd zijn, terwijl een beroep op het Hof voor de Rechten van de Mens pas achteraf, en vaak dus te laat, mogelijk is. Tenslotte bood het OKB echt wel een toegevoegde waarde door concretisering van de abstract door het E.V.R.M. vastgelegde rechten.

Ook Frattini verwierp het idee van een niet-bindende resolutie als alternatief voor een kaderbesluit, zelfs als interim-maatregel. Dat kon volgens de Commissie immers niet werken als vertrouwenwekkende maatregel. De lidstaten zouden elkaar blijven wantrouwen over de implementatie en de nagestreefde rechtszekerheid zou uitblijven. De Commissie vond dat de EU een belangrijke boodschap voor haar burgers had. Als 1 of 2 lidstaten een bindend instrument weigerden, was de enige oplossing voor Frattini dat de anderen verder moesten gaan zonder die twee.

Vervolgens kreeg Winfred HASSEMER het woord: een beetje een *monstre sacré* van het Duitse strafrecht en als lid van het Duitse Grondwettelijk Hof een belangrijke kritische waakhond, ook voor de EU. Hij benadrukte natuurlijk wel dat hij daar niet als opperrechter sprak, maar als academicus met ervaring in strafrecht, strafprocesrecht en grondrechtenrechtspraak. Hoewel hij zich verheugde over het uitwerken van strafrechtelijke standaarden in Europa, had hij ook kritiek. Een eerder harmoniseringsinitiatief, het Corpus Iuris, vond hij het voorbeeld van hoe het niet moest: een project van boven af, van de executieve, niet iets dat vanuit de strafrechtspraktijk was gegroeid. Het OKB was echter een poging om van beneden uit een Europese standaard te scheppen, vanuit de ervaring en de wetenschappelijke kritiek. Die standaarden konden wel degelijk verschillen van die in de rechtspraak van de Europese rechters in Luxemburg of Straatsburg of die van de nationale grondwettelijke rechters.

Volgens Hassemer moet een Europees strafprocesrecht twee zaken zeker bieden: professionele hulp voor iedereen die door het strafrecht wordt getroffen en proceduralisering als bescherming bij elke aantasting van rechten.

Daarbij liet hij niet na aan te stippen dat de Duitse Grondwet een aantal waarborgen bevat die zelfs niet bij Grondwet kunnen worden ontgenomen en dus tot in de eeuwigheid gewaarborgd zijn. Dat was een reactie op de dramatische ervaringen met het Nazi-recht. Daar kan dus niemand aan raken, ook het Duitse grondwettelijk hof niet. Deze absolute grenzen bepalen ook de verhouding tussen dat hof en het Europees Hof van Justitie.

De centrale boodschap achter de Duitse grondwet, een uiting van een Duitse en Europese traditie, is niet het recht op een eerlijk proces. Het is fundamenteleler dan dat. Het is art. 1,1 van die grondwet: het recht op menselijke waardigheid. Dat was volgens Hassemer de sterkste normatieve boodschap, de kern van de politiek-filosofische orde, het natuurrecht. Hij legde de oorsprong ervan in de christelijk-joodse traditie als basis voor de Europese cultuur: de mens als door god naar zijn eigen beeld geschapen individu.

Elke invulling van strafprocesrechtelijk denken (en dus het eerlijk proces) moet daar volgens hem op voortbouwen. De hele wereld vraagt zich wel af wat menselijke waardigheid dan wel is en tot nu toe is het alleen negatief gedefinieerd: "*de mens mag geen object worden.*" In de strafprocedure bestaat er wel degelijk een risico dat mensen tot voorwerp van onderzoek, waarheidsvinding of bestraffing worden gereduceerd. Vandaar dat menselijke waardigheid vertaald naar de strafprocedure neerkomt op "*autonomie van de verdachte in de strafprocedure.*" En dat kan dan weer alleen met een sterke, professionele verdediging: van het begin van het onderzoek tot het einde van het strafproces en ook in de strafuitvoering. Vrije communicatie tussen de beklaagde en een advocaat zijn daar wezenlijk voor, maar ook contact met anderen, zoals artsen, priesters, familie e.d.

De tweede Europese boodschap (in Duitsland ook grondwettelijk beschermd) is het idee van "rechtsbescherming door procedure", van proceduralisering. Vandaar dat rechterlijke controle op het strafrechtelijk onderzoek zo belangrijk is, niet alleen de materiële rechtsbescherming maar ook procedures om rechten afdwingbaar te maken.

Grootmoedig bekende de opperrechter dat een klassieke Duitse wens, het verbod op verstekprocedures, niet kon bogen op een gemeenschappelijke, gedeelde Europese traditie. Dat nam niet weg dat hij de aanwezigheid van een verdachte in zijn eigen proces wezenlijk vond.

Hassemer besloot dat Europa vuurtorens nodig had, een focus, grondregels die niet tot in de details moesten worden uitgewerkt. Hij waarschuwde, ook al was het in Berlijn, voor de Duitse, Pruisische neiging te precies, te gedetailleerd te zijn. Dat het onschuldvermoeden of het eerlijke proces niet in de Duitse Grondwet staan, belet niet dat ze al tot een strafprocedurele cultuur behoorden. Nu moest ook een Europese procedurecultuur groeien.

Nadat de Hongaarse opperrechter FARKAS had beschreven hoe zijn land als nieuwe lidstaat lessen had getrokken uit het leven in een politiestaat en daarom procedurechten stevig had uitgebouwd, kreeg opnieuw een Duitse prof het

woord. Professor VOGEL (Universiteit Tübingen) zag de bui al hangen: de voor kaderbesluiten nodige unanimiteit zou er misschien niet komen. Als fervent voorstander van het OKB, vroeg hij net als Frattini de lidstaten die voor het idee waren, gebruik te maken van versterkte samenwerking: voortgaan zonder de dwarsliggers. Dat zou ook een robuuster, minder afgezwakt kaderbesluit kunnen opleveren. Vervolgens ging hij in op de vraag welke nu echt de gemeenschappelijke waarborgen waren en wanneer die moesten gelden. De harde kern daarvan (verbod te bestraffen zonder echte procedure, het folterverbod en het verbod op het laten verdwijnen van personen), behoorde volgens hem eenvoudigweg tot het internationaal dwingend recht, het *ius cogens*. Hij onderstreepte dat het rechtersrecht van Straatsburg slechts de bodem weergeeft en dat het niet mocht dienen om andere lidstaten hun standaarden te laten verlagen. Na een analyse van hoe standaarden kunnen worden gedistilleerd en een blik op de relatie tussen Brussel en Straatsburg, bekeek Vogel o.m. de vraag of de EU-bepalingen niet beperkt konden worden tot de gevallen waar het om wederzijdse erkenning zou gaan. Dat standpunt hadden de Oostenrijkers verdedigd: alleen voor die materies zou de EU bevoegd zijn. Anderen stelden voor om de harmoniseringspoging via het OKB te beperken tot internationale en transnationale zaken. Terrecht deed Vogel opmerken dat men bij het begin van een strafzaak niet kan weten of zij grensoverschrijdend is of zal worden, zodat een verschillend regime voor nationale en EU-zaken niet haalbaar is in de praktijk.

Suggesties om de standaarden aan te passen aan de rechtspraak van het Hof voor de rechten van de Mens in Straatsburg, vond hij verwerpelijk, een "*rechtstheoretisch monster.*" Die rechtspraak kent immers tegenstrijdigheden, verandert ook regelmatig omdat het volgens Vogel geen echt precedentenrecht is. Tenslotte deed hij opmerken dat als alles wat met minimumrechten te maken heeft naar het Hof van Justitie in Luxemburg zou gaan, dat op korte termijn zou vastlopen. Er zou dus een Gerecht van Eerste Aanleg in strafzaken moeten komen.

Prof. SPRONKEN van de Universiteit van Maastricht heeft uitgebreid internationaal veldonderzoek gedaan naar de rechtsbescherming van verdachten in de verschillende landen. Haar antwoord op de terugkerende vraag of een kaderbesluit wel nodig was, was "zonder enige aarzeling: ja!". Alles wat de rechten op het terrein echt zou versterken, was welkom en niet-bindende instrumenten zouden daar niet voor zorgen. Lidstaten zullen het niet vlug publiekelijk toegeven, maar Spronken trof wel degelijk grote problemen aan. Ze zag drie belangrijke oorzaken. Eerst en vooral is er het verschil tussen de procedure-systemen. Die bieden elk een eigen implementatie van het E.V.R.M. Vervolgens is er de toename van beveiligingsmaatregelen ten koste van mensenrechten in de strijd tegen het terrorisme, waarbij de afscherming van bronnen bv. gerechtelijke controle op die bronnen bemoeilijkt of uitsluit. Tenslotte kan het Straatsburgse systeem van mensenrechtenbescherming niet zorgen voor harmonisering van minimumstandaarden. Het klachtensysteem is daar niet voor bedoeld. Het mensenrechtenhof kijkt naar de procedure als geheel, waar fouten later gecompenseerd kunnen worden (bv. door een uiteindelijke vrij-spraak) en de band met de concrete casus zeer belangrijk is. Dat maakt het trekken van algemene besluiten moeilijk tot riskant. Ook de werklast en vertraging waarmee het mensenrechtenhof kampt en het probleem van afdwingbaarheid (65% van de zaken zijn repetitieve zaken) zorgden er volgens Spronken voor dat het bestaan van het mensenrechtenhof het kaderbesluit niet overbodig maakte. Ze stelde net als de eerdere sprekers vast dat de inspanningen van de Europese Commissie op politieke onwil bij de lidstaten waren gestoten en dat de zoektocht al tot zware verwatering van het ontwerp had geleid. Vervolgens overliep ze voorbeelden van de enorme verschillen die uit haar veldonderzoeken waren gebleken. In 16 van de onderzochte lidstaten mocht een advocaat aanwezig zijn bij politieverhoor, in 8 niet. Alleen in Duitsland, Engeland en Wales mocht een verdachte juridisch advies inwinnen voor zij of hij vragen beantwoordde. Ook het moment waarop de aangehouden verdachte voor het eerst een advocaat te zien kreeg, varieerde van onmiddellijk tot 2 of

3 dagen later. Hoewel gratis rechtsbijstand juridisch overal voorzien was, bestonden er enorme verschillen op het vlak van toepassingsfeer, financiering en kwaliteit van die gratis rechtsbijstand. Vooral in Oost-Europa waren de budgetten hiervoor te klein. Dan was de kwaliteit van die bijstand, zo bleek, vaak navenant. De lidstaten hadden ook zeer verschillende antwoorden op de vraag wanneer iemand precies verdachte wordt. Dat is het moment waarop men een hele reeks rechten en waarborgen verkrijgt, zodat vergelijkbare feitelijke situaties heel verschillende behandeling krijgen. Een ander voorbeeld van kloof tussen imago en praktijk, betrof het zwijgrecht. Engeland en Wales, traditionele vaandeldragers van het accusatoir stelsel dat wapengelijkheid beklemtoont, hebben het zwijgrecht ernstig teruggeschroefd. De vervolgende instantie mag het zwijgen achteraf gebruiken tegen de verdachte. In Nederland, een traditioneel inquisitoir systeem, heeft de politie wel de plicht om verdachten op hun zwijgrecht te wijzen, maar omdat die geen advocaat te zien krijgen, weten ze vaak niet wat dat betekent.

Spronken hamerde erop dat het de hoogste tijd was dat de Europese landen het eens geraakten over wat een verdachte is en dat zij de nodige fondsen voor rechtsbijstand beschikbaar maken. Is het echt zo moeilijk om vast te leggen dat iedereen die van zijn vrijheid beroofd is, recht heeft op rechtsbijstand? De toegang tot een advocaat is de sleutel tot het kennen en afdwingen van alle andere rechten die de verdachte heeft.

Ook advocaat-generaal BOT van het Europees Hof van Justitie, die - sprekend in eigen naam - de relatie tussen EU en E.V.R.M. onder de loep nam, vond het OKB nodig en nuttig. Hij illustreerde de tekortkomingen van het casuïstische Straatsburgse regime, dat niet gemaakt is om algemene regels te dicteren. Vervolgens toonde hij met voorbeelden aan dat het OKB niet alleen complementair zou zijn aan het E.V.R.M., maar ook dat er weinig redenen waren om te vrezen dat de hoven in Luxemburg en in Straatsburg mekaar in de haren zouden vliegen als het over de interpretatie van fundamentele rechten gaat. De mensenrechtenrechtspraak van beide

hoven convergeert nu al duidelijk. Als men in mondiale strafprocedures, zoals die gevoerd worden in de internationale strafhoven in Den Haag of Arusha, bindende procedureregels kan vastleggen, waarom zou het dan binnen Europa niet lukken?

Ook Hans NILSSON een van de meeste ervaren veteranen op het vlak van integratiediscussies inzake strafprocesrecht in Europa en momenteel in dienst van de Raad van de EU, steunde het OKB. Hij weet de tegenstand aan een conservatieve reflex bij lidstaten, die altijd denken dat hun systeem het beste is en niet mag veranderen. Daarnaast waarschuwde hij tegen overdreven enthousiasme bij sommige voorstanders over de prejudiciële vragen die nationale rechters in de derde-pijler-kwesties aan het Hof van Justitie kunnen stellen. Slechts 15 van de 27 lidstaten hebben de opperrechters in Luxemburg die bevoegdheid toegekend. Het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken deden dat niet. En van de nieuwe lidstaten zijn er maar 3 (Slovenië, Hongarije en Tsjechië) die hun rechters prejudiciële vragen laten stellen. Bovendien duurt het veel te lang duurt eer het EHV de vragen beantwoordt. De veelbesproken *Ne bis in idem*-arresten over opeenvolgende vervolgingen van hetzelfde feit in verschillende Schengenlidstaten in het spoor van Gözütok en Brügge (H.v.J. 11 februari 2003, zaken C-187/01 en C-385/01) kwamen er na 23, 26 of 18 maanden. Zelfs hervormingsvoorstellen die op tafel lagen om sneller antwoorden te krijgen, mikten op 6 tot 8 maanden, terwijl Nilsson een termijn van meer dan 2 maand onaanvaardbaar vond voor iemand die van zijn vrijheid beroofd was.

Hij houdt er niet van dat lidstaten te veel appreciatiemarge zouden krijgen bij het invullen van het recht op een eerlijk proces, omdat de rechten van art.6 E.V.R.M. absoluut zijn en binnen de verschillende rechtstradities en -systemen inpasbaar. Zijn vele reizen om de toepassing van het Europese aanhoudingsbevel te checken, hebben hem geleerd dat in de lidstaten dezelfde regels in de praktijk heel verschillend worden toegepast, zelfs binnen lidstaten bestaan er grote divergenties.

Volgens Nilsson was het fundamentele probleem dat op politiek vlak er geen eensgezindheid bestond over wat het beginsel van wederzijdse erkenning betekende, over wat er de praktische gevolgen van moesten zijn. Het Hof van Justitie kent volgens hem die twijfel niet: elke lidstaat moet geloof en vertrouwen hebben in het rechtssysteem van de partners, zelfs als hij met zijn eigen rechtssysteem een heel ander resultaat zou hebben bekomen. In de zaak Gözütok kreeg de man een minnelijke schikking van 3000 g in Nederland, terwijl Duitsland anderhalf jaar gevangenisstraf kon opleggen. Toch moest Duitsland de Nederlandse uitkomst aanvaarden.

Vervolgens gingen allerlei panels en werkgroepen in op specifieke onderdelen van het OKB. Ook daar bleek weerstand bij rechtspractici te smeulen, velen waren voorstanders met een aantal grote vragen bij de mogelijke weerslag op de praktijk. Vooral rechtshandhavers koesterden een nauwelijks verholen vrees voor overdreven formaliteiten en kosten.

De tussenkomst van Patrick James McCARTHY, een advocaat die het dossier opvolgde voor de Ierse regering, sprong het meest in het oog. Voor het eerst kwamen de tegenstanders rechtstreeks aan het woord. McCarthy stak, in zijn eigen woorden, "*als enige het hoofd boven de borstweering uit*", maar wist dat hij niet alleen stond. Hij deed geen frontale aanval op het OKB. Hij kon volstaan met uitermate stevig voorbehoud daar hij wist dat unanimitéit nodig was en 5 lidstaten (blijkbaar ook het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Slovakije en Cyprus) het OKB niet zagen zitten. Net als iedereen was hij voor mensenrechten, tegen het kwade en voor het goede. Alleen bestond er volgens hem (en zijn regering) in artikel 31 van het Unieverdrag geen rechtsbasis voor het OKB. Bepalingen om individuele rechten te beschermen wanneer het gaat om een procedure inzake een Europees Aanhoudingsbevel of een Europees Bewijsverkrijgingsbevel, kunnen wel. Een algemeen regime, d.w.z. voor alle strafprocedures in alle lidstaten, niet. Anders dan de andere sprekers leidde hij uit het benadrukken van E.V.R.M.-compatibiliteit af, dat de toegevoegde waarde ten aanzien van dat E.V.R.M. ontbrak. Waarom neemt de Unie, die de

subsidiariteit en de evenredigheid moet respecteren, dan toch initiatieven? Volgens Ierland omdat de beleidsmakers in de Gemeenschap ervan dromen op termijn een Europees Strafwetboek en een Europees Wetboek van Strafprocesrecht aan te nemen. De vele EU-initiatieven tonen volgens McCarthy aan dat er een sluipend proces bezig is van toenemende Europese inmenging in het nationale strafrechtsbestel. Hij vindt dat geen goed idee. Zo is volgens hem harmonisering van straffen noodzakelijk noch gepast. Zelfs als er een rechtsbasis voor zou bestaan, vond hij het een slecht idee. "Ierland is niet tegen het OKB omdat het zijn Europese partners wantrouwt," voegde hij er fijntjes aan toe, "maar net omdat het ze nu al vertrouwt" en dus geen bij kaderbesluit opgelegde bijkomende regels nodig heeft.

Hans Nilsson repliceerde dat de juridische dienst van de Commissie in een advies bevestigd had dat art.31 EUV wel degelijk als rechtsbasis kon dienen, op voorwaarde dat het initiatief de gerechtelijke samenwerking bevorderde. Nilsson kon op dat moment nog niet weten dat het Hof van Justitie in de Advocaten voor de Wereldzaak zou beslissen dat art.31, 1, b) EUV kon volstaan als rechtsbasis voor het kaderbesluit over het Europees Aanhoudingsbevel (H.v.J. 3 mei 2007, zaak C-303/05). Niettemin stipte hij terecht aan dat, nu het om het intergouvernementele luik van de Unie ging, het niet zo vanzelfsprekend was dat er voor Unie-initiatieven een vergelijkbare beperking tot "toegewezen bevoegdheden" geldt als voor de Gemeenschap. Als alle regeringen het over een Europees initiatief eens waren en vervolgens alle landen de afspraken omzetten, zag Nilsson geen reden waarom dat niet zou kunnen.

Verschillende deelnemers aan het debat beriepen zich op het precedent gezet door het kaderbesluit betreffende de minimumrechten voor slachtoffers. Op het gebied van plaats en rechten van slachtoffers en getuigen in strafprocedures zijn de verschillen tussen de lidstaten immers nog groter dan bij verdachten. Dat kaderbesluit gold nochtans ook voor alle procedures, niet alleen voor die met buitenlanders of die met een

band met een Europees rechtshulpinstrument. Persoonlijk denken wij dat het "sympathieke" kaderbesluit over slachtoffers onder de radar van de Eurosceptici is gebleven. Het Pupino-arrest (H.v.J. 16 juni 2005, zaak C-105/03), waarin het Hof van Justitie nationale rechters dwingt hun niet-tijdig-aangepaste nationale procedure-regels kaderbesluitconform te interpreteren, heeft hen met een schok wakker geschud. Ze verzetten zich tegen het OKB omdat ze het zien als de Europese voet tussen de deur, die uiteindelijk ertoe zal leiden dat de lidstaten een Europees Wetboek van Strafvordering opgelegd zullen krijgen.

Tallose deelnemers gingen daarna nog urenlang in op mogelijke tekortkomingen in het huidige kader en mogelijke correcties of gevaren van het OKB. Waren uitzonderingen bij georganiseerde criminaliteit of terrorisme zinvol? Was het zinvol om de regeling te beperken tot de toepassing van het Europees aanhoudingsbevel?

Zelf delen wij het "Vogelperspectief" (*supra*): het zou een rampzalig idee zijn verschillende procedureregels te hebben afhankelijk van het al dan niet grensoverschrijdend karakter van een zaak. Niettemin kunnen we ons er alleen over verbazen waarom het kaderbesluit niet uitdrukkelijk beperkt kon blijven tot het garanderen van bepaalde rechten voor buitenlanders die geen verblijfhouder zijn en die van hun vrijheid beroofd zijn. Wij menen dat daar de oorsprong van het kaderbesluit lag. Die verdachten kampen immers wel degelijk met bepaalde handicaps (zoals gebrekkige kennis van het plaatselijke systeem, contact met familie of advocaat) in vergelijking met de nationale verdachten en verblijfhouders. Vele lidstaten zullen dan misschien hun eigen burgers dezelfde rechten toekennen, maar dat is hun keuze, geen Europese verplichting. Ook verdachten die niet van hun vrijheid beroofd zijn, kunnen zich in vergelijking veel gemakkelijker informeren en (laten) verdedigen.

Een goede verstaander had het toen al begrepen. De Duitsers wierpen weliswaar hun prestige en overtuigingskracht in de schaal, maar het OKB was politiek zo dood als de legendarische pape-

gaai in de Monty Python-sketch. Dat moesten zelfs de Duitsers uiteindelijk bekennen bij het einde van hun voorzitterschap in juni. Tot na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon zal er zeker geen nieuw initiatief komen. Dat de meerderheid van lidstaten op dit punt gebruik zouden maken van versterkte samenwerking binnen het formele kader van de EU, is uiterst onwaarschijnlijk. Vele lidstaten lijken heimelijk opgelucht dat ze de extra kosten die het nieuwe regime zou meebrengen, konden ontlopen en ze dat niet luidop hoefden te bekennen.

Toont dit alles het gelijk van substituut-P.G. Schuermans aan? Bevatte het ontwerp te verregaande rechten voor verdachten? Neen. Als landen als Ierland het initiatief kelderden, had dat weinig of niets met de inhoud ervan te maken. Ironisch genoeg zouden Engeland of Ierland misschien wel de minste aanpassingen moeten hebben doorvoeren in hun nationale procedures om aan de eisen van het OKB te voldoen.

Voor ons in België heeft de discussie geleerd dat vele lidstaten hier en nu een aantal rechten toekennen aan verdachten zonder dat hun strafrechtssysteem daarmee minder efficiënt zou zijn dan het Belgische. Onze betere politiemensen weten ook al een tijdje dat een goed voorbereid, correct en professioneel verhoor vaak veel betere resultaten oplevert dan bedreigingen, goedkope misleiding of geweld. Advocaten zullen niet altijd (of toch niet allemaal) lastige sta-in-de-wegs zijn. Ze kunnen net zo goed hun cliënten doen inzien dat een onredelijke houding contra-productief is en medewerking de beste keuze. Op termijn bespaart iedereen zich daarmee veel tijd en geld. Dat besef is helaas bij vele Belgische - en ook behoorlijk wat buitenlandse natuurlijk - speurders en magistraten nog lang niet doorgedrongen.

De zwanenzang van het Europese OKB hoeft dus geen eindpunt te zijn voor betere rechten van verdachten in de op dit punt nog steeds soevereine lidstaat België. Misschien maakt ons parlement van het lelijke eendje Franchimont (het

wetsontwerp, niet de professor!) toch nog een mooie zwaan.

Frank Verbruggen*

* Professor Instituut voor Strafrecht, Associate member LINC, Leuven Institute of Criminology